

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XIV. De habitu corporum Germanorum externo atque interno.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

quæ dicuntur *hundreds*. Eadem apud præfatos Germanos in bello ordinum ductoribus, ceterisque fuisse dignitatum vocabula, quæ domi pagorum vicorumque magistratibus, infra suo loco ostendam. Tacitus, dicto libro antea: *Mixti*, inquit, *præstantur*, apta & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum; quos, ex omni iuventute dilectos, ante aciem locant. *definitur & numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idque ipsum inter se vocantur; & quod primo numerus fuit, jam nomen & honor est.* Nempe, *thi hunderter* adpellabantur. Posteriores circa Rhenum Germani Latinum vocabulum in linguam suam adfiscientes, ipsas terras dixere *centen*, & *centgerichte*; comiteis verò illos centenos, *centgraven*. At iidem homines, unâ cum ipsis terris, quas regebant, alio nomine dicebantur *ambachte*, & variante dialecto, *ambechte*, quæ vox nunc contracta manet *ambt*, pro quovis officio, seu præfecturâ; ut supra, 10 cap. VIII, dictum est. Verus mos videre est in Flandriæ comitatu; ubi hodièque regiones vocantur, *Belle ambacht*, *Cassel ambacht*, *Borborg ambacht*, *Bergen ambacht*, *Vueren ambacht*: & pars ejusdem comitatus, Selandiæ, Hollandiæque proxima, *de vier ambachten*, id est, 1V *ambachtia*. Verùm hæcenus de communi omnium totius Germaniæ nationum agrorum divisione differuisse sit satis.

CAPUT XIV.

De habitu corporum GERMANORUM externo atque interno.

DE origine Germanorum, item de situ veteris Germaniæ, ipsiusque soli naturâ ac 20 cultu postquam satis hæcenus differtum est; proximus hinc videtur labos, gentem ipsam, ac mores ejus, vivendique rationem antiquam quamcuratissimè describere. siquidem ex hac quoque parte multam, ut antè dictum, spectare licebit similitudinem in quinque istis nationibus, Illyriis, Germanis, Gallis, Britannis, atque Hispanis; magnumque inde colligere argumentum, dictas nationes ejusdem fuisse originis, ab uno patre Afchenaze omnes simul propagatas, unoque CELTARUM nomine in universum antiquissimis primisque temporibus adpellatas. nam quòd Bodinus, Ramus & alii Gallorum scriptores, ex hac morum similitudine probare voluerunt, Hispanos, Britannos, atque Germanos à Gallis duxisse originem; ea sanè inepta fuit argumentatio, & consequentia perquam mala. Sed Illyrii, uti Græciæ ex omnibus Celtis proximis, sic primi ma- 30 ximam veterum morum partem abjecerunt: maximè Liburni, ac Dalmatæ: qui soli postmodum Illyriorum adpellationem apud auctores sustinuerunt. In Hispanis atque Britannis multa communia manserunt. quamquam & Hispanorum pars, mari interno proxima, multum à Græcis, colonias illic condentibus, nonnihil à Carthaginensibus, imperium in eos obtinentibus, novi moris acceperunt: & Britannos quoque, oceano undique clausos, tamquam in alio orbe separatim agenteis, nonnullos mores novos, & à reliquorum Celtarum consuetudinibus alienos, adsumsisse credibile est. Quin ex Gallis etiam mari interno proximi, jam inde à regum Romanorum temporibus, multum veterum morum in Græcas verterunt consuetudines; postquam Phocenses Græci literas simul & humaniorem cul- 40 tum, unâ cum Massiliâ coloniâ, intulerunt. unde illud est Macriani in periegesi;

Χερῶναι ἢ Κελτοὶ τοῖς ἑθεσὶν Ἑλλωτικοῖς,
Ἐχόντες οὐκ ὀλίγα πρὸς τὴν Ἑλλάδα
καὶ τὰς ὑπεροχὰς τῶν Ἰταλιανῶν.
Veniunt Galli moribus Græcis;
Familiarissimè erga Græciam,
Et qui inde advenerunt, adfœcti.

Reliqui antiquis moribus, sub imperatoribus etiam Romanis, egerunt. unde hæc Strabonis verba, sub initium libri VII: Εὐθὺς τὰ πέραν τῆς Ῥώμης μετὰ τῶν Κελτικῶν, πρὸς τὴν ἑω κελτικῶν, Γερμανοὶ νέμονται, μικρὸν ἑξ ἁλλοτρίων ἢ Κελτικῶν φύλες, τῶν πλεονασμῶν τῆς ἀρχαιοσύνης, ἢ Ἐμερέθους, 50 ἢ Ἐανθίου. πάλαι δὲ πρὸς ἀπὸ τοῦ Ἰταλικῶν, καὶ ἡβελί, καὶ βίους ὄντες οἷος εἰρηκαίδου τῶν Κελτικῶν. διο δὲ δικαία μοι διοκῆσι Ῥωμαῖοι τῶν αὐτῶν ἡδὲ τῶν ὀνομα, ὡς αὐτῶν γνησίως Γαλάτας φερέζην βαλόμεν γνήσιοι ἢ οἱ γερμανοὶ κατὰ τῶν Ῥωμαίων διαλέκτων. Id est: *Protinus trans Rhenum post Gallicos populos, orientem versus sita loca Germani incolunt, à Gallis parum differentes, si feritatis, corporum magnitudinis, & coloris flavis excellentiam spectes. ceterum facie, moribus, & victus sunt quales Gallos esse diximus. quocirca rectè mihi videntur Romani hoc nominis eis indidisse, quum eos fratres esse Gallorum vellent ostendere. genuini enim fratres Romanorum linguâ dicuntur germani. Vera esse hæc omnia, præterquam quod de nomine Germanorum dicit, ex aliis etiam patebit infra auctoribus. Proinde Cæsarem, ut supra dictum, parum exactè cognitos habuisse Germa-*

Germanorum mores, quum belli Gallici comment. vi planè diverfos à Gallorum moribus eos fecerit, certum est.

- Sed ad institutum uti accedam; in ipsâ Germanorum gente considerandus primo loco est habitus corporum externus. Plinius, lib. II, cap. LXXVIII: *Aethiopus*, inquit, *vicini sideris vapore torreri, adustusque similes gigni, barbâ & capillo vibrato, non est dubium: adversâ plagâ mundi atque glaciali, candidâ cute esse gentes, flavis promissas crinibus, truces vero cæli ex rigore*. Et Vitruvius: *Sub septemtrionibus nutriuntur gentes immanibus corporibus, candidis coloribus, directo capillo & rufo, caesus oculis, sanguine multo*. Hæc duo isti de omnibus pariter populis septemtrionalibus: sub quibus Germanorum quoque gentem fuisse comprehensam, ex orbis terrarum in septemtrionem austrumque partitione, quæ suprâ, cap. XI, facta, intelleximus. nam Germani omnium proximè ad polum septemtrionalem accedunt. Quamquàm Sarmatæ etiam, contermini Germaniæ eodem corporis habitus adfecti fuerunt. unde illud Herodoti, in lib. IV: *Βυθῖνοι δὲ ἔθνη ἰὸν μέγα καὶ πολλόν, γλαυκὸν τε πᾶν ἰσχυροῦς ἐστὶ καὶ πύρρον* id est: *Budini, ingens natio atque numerosa, admodum caesus oculis univèrsa, & rutilo capillo*. Sed de Germanis speciatim Tacitus, in libro de Germaniâ; *Ipsæ eorum*, inquit, *opinionibus accedo, qui Germaniæ populos, nullis aliarum nationum connubiis infectos, propriam ac sinceram, & tantum sui similem gentem existisse arbitrantur. unde habitus quoque corporum, quamquàm in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutila coma, magna corpora, & tantum ad impetum valida*. Et annalium II: *Corpus visu torvum, & ad brevem impetum validum*. item historiar. I: *Omnes exercitus flammaverat arrogantiâ venientium à Vitellio militum: quod truces corpore, horridi sermone, ceteros ut impares irridebant*. item in vitâ Agricolæ; de Britannis loquens: *Habitus corporum varii; atque ex eo argumenta. namque rutila Caledoniam habitantium coma, & magni artus Germanicam originem asseverant*. Mela, lib. III, cap. I: *Immanes sunt animis atque corporibus*. Quintilianus, declamatione III, de Cimbris: *Nec minus animorum immanitate, quàm corporum, bellis suis proximi*. Josephus, belli Judaici lib. II, cap. XVI: *Τίς ὑμῶν οὐκ ἀνοήτῳ παρέληθε τὸ Γερμανῶν πλῆθος; ἀλλυλὸν καὶ μεγέθη σώματων εἶδεν ἁπλῶς πλάκας*. id est: *Quis vestrum non fando accepit Germanorum multitudinem? nam proceritatem & magnitudinem corporum sæpius vidistis*. Herodianus, lib. VI: *τῶν τοξοῶν πᾶσιν ὁμοίᾳ ὀπλήσει τῶν Γερμανῶν τοξοῦσιν*. id est: *Sagittariis corpora Germanorum immensa petentibus*. Polyænus lib. VIII, de Cimbris Teutonibusque loquens: *Ἀγρίων αἰθρώπων, μεγάλων, πᾶς ὄψεως ἀλλοκότων, ἡγερωδῆ τῶν Φωνῶν ἐχούσων*. id est: *qui homines erant agrestes, immanique magnitudine, facie inusitata, & ferinâ voce praditi*. Hæc de Germanis. Reliquos quoque Celtas corporum magnitudine fuisse præstanteis, passim testantur auctores. De Hispanis Vegetius, lib. I de re militari, cap. I: *Hispanos non tantum numero, sed etiam viribus corporum nostris præstitisse, manifestum est*. De Britannis Strabo, lib. IV: *Οἱ ἄνδρες εὐμηκίστοι τῶν κελτῶν εἰσὶ καὶ ἥσπον ἑσπεροτριχες, χαλωπῆροι δὲ τῆς σώματι. σημεῖον δὲ τῆς μεγέθους: αἰτίπαιδες δὲ ἡμῶν εἰσορδοὶ ἐν ἴωμῳ, τῶν ἡλιόστων αὐτῶν ὑπερέχουσας καὶ ἡμιπιδῶν. βλακῆς δὲ, καὶ τὰλλα οὐκ ἐννεχέμευς τῇ σοφίᾳ*. id est: *Viri Gallos proceritate superant, minusque flavos habent crinibus: laxioribus autem sunt corporibus. magnitudinis argumentum esto, quod ipsi adolescentis Romæ vidimus, qui etiam semisse pedis superarent procerissimos illic homines. erant autem pedibus male suffultis; & reliqua corporis lineamenta constitutionem non elegantem referebant*. Hæc equidem Strabo simpliciter de univerforum Britannorum staturâ. discrimen tamen facit Tacitus, loco proximè dicto. *Habitus*, inquit, *varii; atque ex eo argumenta. namque rutila Caledoniam habitantium coma, & magni artus, Germanicam originem asseverant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines. & positi contra Hispaniam, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse, fidem faciunt. proximi Gallis & similes sunt*. Atque hæc Tacitus insulâ jam penitus cognitâ. itaque non univerfi Britanni Gallis fuere majores; sed ulteriores tantum, id est, incolæ Caledoniæ, quæ pars nunc maxima Scotiæ. Ceterum Gallorum staturam idem Strabo indicat, lib. VII: ubi Germanos, ut suprâ relatam, ait esse *μικρὸν ἐξ ἀλλόθῃος & γαλαπικῆ φύλης τῶν πελονασμῶν & μεγέθους*. Et Livius, lib. XXI, de Gallis hoc referens: *Gentium harum habitus tum magnitudine corporum, tum specie terribilis erat*. Appianus item, in libro de bellis Syriacis, Antiochum regem narrat Gallos Asiaticos ἀξιωμαχῆς duxisse, *διὰ τὴν μεγέθη τῶν σώματων* id est: *idoneos bello, & quos Romanis opponeret, ob corporum magnitudinem*. Florus quoque, lib. II, cap. IV, *animos ferarum, corpora plus quàm humana Gallis fuisse tradit*. Quantum tamen corporum magnitudine Germani Gallos antestiterint, Cæsar maximè ostendit, in belli Gallici comment. I, his verbis: *Dum paucos dies ad Vesontionem, rei frumentaria commeatusque causâ, moratur Cæsar; ex percussione nostrorum, vocibusque Gallorum, ac mercatorum (qui ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute, atque experientiâ, in*

armis esse prædicabant, & sæpenumerò sese cum his congressos, ne vultum quidem atque aciem oculorum dicebant ferre potuisse) tantus subito timor omnem exercitum occupavit, ut non mediocriter omnium mentis animosque perturbaret. Omnis reliquos mortales eorum proceritate atque magnitudine præstitisse Germanos, patet ex eo, quòd Florus Gallis corpora plùs quàm humana tribuit: Galli verò ipsi apud Cæsarem professi sunt, Germanos corporum magnitudine sese longè antecedere. Hinc est illud Vegetii, loco suprà dicto: *Quid adversus Gallorum multitudinem paucitas Romana valisset? Quid adversus Germanorum proceritatem brevis potuisset audere?* Germanis, non Gallis, proceritatem dum tribuit, majorem in illis, quàm in his, fuisse eam, apertè indicat. Incepta heic & perquam delira quorundam removenda est opinio, qui ex istis auctorum verbis, giganteâ omnino fuisse præcos Germanos nostros proceritate, colligunt. Pedis tantùm semisse Britannos superasse Romæ procerissimos Romanorum, tradit disertè Strabo: quos tamen Gallis facit proceriores; id est, Germanis æqualeis. prætereaque singularia Romanorum cum procerissimis Gallorum certamina, passim auctore, maximè verò Livio memorata, claro sunt indicio, non fuisse colossèa staturâ. Ceterò, causam hujus proceritatis in populis septemtrionalibus cælo tribuunt physici. quidpe ut ad austrum ardore corpora siccantur, arctanturque sic versus septemtriones humore ali, atque extendi. huc etiam accedere, quòd septemtriones calore interno abundant; quum australes eo careant. Atque ob eandem causam Germani etiam Gallos corporum magnitudine superant, quia magis versus septemtriones siti. & inter Germanos alii alios superant; nempe quibus circa paludeis humidiores sedes: ut sunt, qui inter Scaldem & Albim amneis incolunt, maximè in Vestfalia; ubi, præter viros, feminæ etiam totius Germaniæ procerissimæ. Sed, quum omnes ferè auctores populos ad septemtriones proceros, ac robustos, candidosque adfirmet, maximè Germanos; idque hodierna satis doceat experientia: mirum videri possit, quòd Hippocrates, in libro de aère, locis, & aquis, ad septemtriones homines pallore, ac macie deformes pronuntiavit. Verùm ne Hippocratem quidem hac in re opinio fefellit. hodierna quidpe ostendit experientia, esse taleis in septemtrionalibus Svedicæ, Norvagiæque partibus. Ratio ejus rei dari potest hujusmodi: scilicet qui propiùs polum accedunt, eos æquè rigore nimio aduri, atque eos ardore nimio, qui ad tropicum vergunt. Hinc fit, uti Galli majores sint Italis atque Hispanis: Gallorum tamen maximi, qui oceano Britannico proximi: Gal-
lis rursus majores Britanni, atque Hiberni: Britannorum maximi, qui Scotiam incolunt. unde Tacitus, ut antè relatum, à Germanis ortos Caledonios existimavit, ex magnorum artuum argumento. ex Germanis quoque majores, qui ad inferiores partes Rheni, Amisæ, Visurgis, atque Albis, & ad sinus Codânilitora, item qui in peninsulâ Cimbricâ, quàm qui in Danubii ripis. At ultra Cimbricam peninsulam, sinumque Codânium, paulatim jam deficiunt; ita uti ultra Gutiam, mediocres; in extremis verò veteris Germaniæ partibus, ad oceanum septemtrionalem, admodùm parvi visantur; multoque minores in Groniâ. Verba igitur Hippocratis de his intelligenda sunt locis: quorum cognitionem ex sui sæculi geographis habere eum potuisse, infrâ patebit, ubi ad explicationem eorum locorum sermo pervenerit. Romani eam maximè Germaniæ partem literis celebrarunt, quæ armis eorum pervagatissima; id est, Vestfalias, cum Frisiâ, Geldriâ, atque Hollandiâ. in quibus homines proceritate maximè conspicuos gigni, antè dictum. Hæc igitur de Germanorum staturâ.

De colore corporum in septemtrione candido, jam suprâ Plinium & Vitruvium audivimus. De Gallis Asiaticis ita Livius, lib. xxxviii: *Nudi pugnant: & sunt fusa & candida corpora.* De Gallis, Romam occupantibus, Virgilius *Æneid.* viii:

— Tum lactea colla

Auro innectuntur.

De Bojorum, Gallicæ gentis, in Italiâ duce Silius Italicus, lib. iv:

Colla viri fulvo radiabant lactea torque.

De Gothis, Germanicâ gente, Istrum, sub Valente imperatore, transeuntibus, ita Eupapius in historiâ suâ: *ὁ ἰδὼν ἐκ τῶν Διαβεηηκῶν ἤγα παιδαγωγὸς λευκὸν καὶ χαλεπὸν πλὴν ὄψιν: ὃ δὲ ἠλέει γυναικὸς διαφορεώπης τῶν ἀρχμαλώτων: ὃ δὲ ἐν ἀρχμαλώτῳ ὑπὸ παρθένῳ.* id est: *Alius adamabat puerum aliquem ex transgressis, candidum facie, & amabilem; alium mulieris inter captivas formosa miserebatur; alium virginis capiebat pulchritudo.* De iisdem Gothis, item de Vandalis, ita Procopius, rer. Vandal. lib. iii: *Λευκοὶ ἀπασίς τὰ σῶματῶ ἐσίν.* id est: *Candidi sunt universi corporibus.* De Gallis simul & Germanis Diodorus Siculus, lib. v: *Γυναικας ἔχουσιν εὐαδῆς: Feminas habent formosas.* & Athenæus, lib. xiii, cap. viii: *κελετὶ τῶ βαρβάρων*

Βαρβαρίαν καλλίστην ἔχει γυναικᾶς. id est: *Ex barbaris Celta pulcherrimas habent uxores.* Puellæ Alemannæ, nomine Bissulæ, formam celebrat carminibus Aufonius in edylliis:

*Delitium, blanditiæ, ludus, amor, voluptas:
Barbara, sed quæ Latias vincis, alumna, pupas.*

*Bissula nec ceris, nec fuco imitabilis ullo
Naturale decus sictæ non commodat arti.
Sandyx & cerussa alias simulate puellas:
Temperiem hanc vultus nescit manus. Ergo age pictor,
Puniceas confunde rosas, & liliamisce:
Quique erit ex illis color æris, ipse sit oris.*

*Pingere si nostram pictor meditæris alumnam
Emula Cecropias ars imitetur apes.*

Gallos à candoris argumento *Galatas* dictos quidam putarunt, quasi ἀπό Γάλακτος, id est, à lacte, quia lacteis erant corporibus. At hodiernis docemur experimentis, omnes ceteros Celtas cutis candore superare Britannos, atque Germanos. Cujus candoris causa eidem humori, qui proceros efficit, rectè tribuitur. Hinc etiam Hollandiæ, Frisiæ, ac Vestfaliæ femina, non modò opidanæ sed & agrestes, maximè quæ inter paludeis gignuntur, totius Germaniæ, imò totius septemtrionis candidissimæ. Verùm uti ultra sinum Cōdanum homines jam staturà minores, sic etiam minùs minùsque candidâ cute versùs polum existunt, donec planè fusci evadant.

Oculos septemtrionalibus Vitruvius omnibus, ut antè relatum, tribuit *castos*. Tacitus Germanis *cæruleos*: & cum hoc consentiens Juvenalis, ita canit satyrâ v:

*Cærule quis stupuit Germani lumina, flavam
Cæsariem, & madido torquentem cornu acervo?
Nempe quòd hæc illis natura est omnibus una.*

Aufonius, de prædictâ Bissulâ:

— *Germana maneret*

Ut facies, oculos cærulea, flava comas.

30 Plutarchus in Mario eisdem Germanis *χαροπύς*. Quæ vocabula diversa unum eundemque colorem significant. Aristoteles, in quæstionibus, nigrum in oculis colorem, qualis est in australibus, caloris interni penuriam notare tradit: contra glaucum, qui proximè ad cæsiuum accedit, magnum esse caloris interni indicium. id quod in septemtrionalibus populis, maximè in Germanos nostros, rectè quadrat. Flavescent tamen horum oculi magis magisque versùs septemtrionis extrema.

40 Circa crinium colorem auctores multum variant. Vitruvius, ut antè relatum, *directam ac rufum* tradit capillum populos habere septemtrionalis. Seneca, de irâ lib. III. cap. xxvi, eundem adscribit colorem omnibus Germanis. *Non est, inquit, Aethiopsis inter suos insignitus color; nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos. utrumque decet. Nihil in uno judicabis notabile, aut fædum, quod genti sua publicum est.* Martialis, lib. xi v, eundem Germanis Batavis, in epigrammate. cuius lemma *Persona Germanica*:

Sum siquili lusus rufi persona Batavi.

Tacitus, ut antè dictum, *rutilam comam* omnibus pariter tribuit Germanis. Hippocrates, libro suprâ dicto & Aristoteles, problemat 11, sect. xxxv III, omnibus ad septemtrionem capillum *πορρόν*. Galenus de temper. lib. II, cap. v, & in commentario ad librum Hippocratis de aëre, cap. x. *Φοινικῆν*. Strabo, sub initium libri v II, & Diodorus lib. v, item Clemens Alexand. pædagog lib. III, cap. III, Gallis juxta ac Germanis *ξανθόν*: eundem Herodianus, lib. IV, Germanis; Procopius, prædicto loco, Gothis ac Vandalis; Germanicis gentibus. His plerique Latinorum consentientes, *flavos* designarunt crineis: ut Plinius, lib. I I, cap. LXXVII, omnibus septemtrionalibus; ut antè dictum: Juvenalis & Aufonius, locis prædictis, omnibus Germanis: Claudianus, in Rufinum lib. III, Gallis:

Inde truces flavo comitantur vertice Galli.

Lucanus, lib. III, Britannis:

— *Celsos ut Gallia currus*

Nobilis. & flavus sequeretur mista Britannis.

Idem poëta, lib. II, Svevis, maximæ Germanorum genti:

*Fundat ab extremo flavos aquilone Sævos
Albis, & indomitum Rheni caput.*

Silius

Silius verò Italicus, lib. III, Batavis Germanis aureos, his versibus:

*At tu transcendes Germanice facta tuorum,
Iam puer auricompo performidate Batavo.*

Eundem colorem tribuit Gallis, Romam occupantibus, Virgilius, Æneid. VIII: *Aurea cæsaries ollis*. Hi equidem tot colores inter se differunt; gradatimque alius alio est obscurior. omnium lucidissimus est *ξανθός*, id est, flavus: huic proximus, paullo tamen obscurior, *χρυσόφθης*, id est, aureus: hinc rutilus; qui idem ferè *πυρρός*. rutilum obscurior jam excipit *Φοινικῆς*, id est, puniceus. obscurissimus omnium est rufus. Horum omnium quia magna est invicem similitudo; mirè apud auctores, auctorumque interpreteis confunduntur. Plinius, lib. II, cap. CIII: *Oves rufas facit juxta Ilium Xanthus: unde & nomen amni*. Virgilius, *γεωργ.* I 0 *κῶν* lib. I:

Sin macule incipiant rutilo immiscerier igni.

Valer. Flaccus, *Ἀργοναυτικῶν* lib. V; de aureo vellere:

Tu quoque sacratâ rutilant cui vellera quercu.

Lucanus, lib. I:

Diffusum rutilo nigrum pro sanguine virus.

Boëtius, consolat. philosoph. lib. I:

Vel cur Hesperias sidus in undas

Casurum, rutilo surgat ab ortu.

Virgilius, Æneid. lib. XII:

Puniceis invec̄ta rotis aurora rubebit.

20

Ausonius, loco supradicto:

Puniceas confunde rosas.

Virgilius, eclogâ V:

Lenta salix quantum pallenti cedit olivæ;

Puniceis humilis quantum salinca rosetis.

Hoc tamen observandum: quanto longius ab meridie ad septemtriones versus recedas, tanto in hominibus crinium colorem esse obscuriorem; ita, uti in Daniâ, Svediâ, Norvagiâ, atque Scotiâ, plerique fulvo ac rufo progignantur capillo: posteriores magis magisque obscuro. Ceterum idem rigidi cæli humor, qui candidiora ad septemtriones, quam ad 30 austrum, producit corpora, oculosque lucidiores, crineis quoque illis efficit splendiores, quam his; quibus crines plerumque nigri.

Neque tamen tanta heic intelligenda est cæli, fiderumque vis atque necessitas, uti omnibus pariter Germanos, nemine excepto, candidâ cute, cæruleis oculis, & comâ flavâ, seu rutilâ, gigni necessariò oporteat. nam licet plerisque soli cælique natura dictis coloribus adficiat; tamen haud raros reperias, in utroque sexu, quorum color Hispanos, Italos, Græcos, adeoque Afros mentiatur. Neque in Italiâ, Græciâque omnes nascuntur nigri. vidi Italos, vidi Hispanos, qui cutis candore, criniumque flavedine nulli Germano, Britannoque quidquam concederent. Verum, quòd septemtrionaleis candidis corporibus, cæruleis oculis, cæsarie flavâ, auctores perhibeant; id à majore, potioreque hominum numero sum- 40 rum. neque Tacitus, ubi ait, *habitus corporum, quamquam in tanto hominum numero, eundem omnibus fuisse, facilè pervaserit*, eo tempore neminem fuisse in Germaniâ cute pariter & oculis comâque nigrum, sive fuscum. Quamquam Romani de iis maximè judicaverunt Germaniæ partibus, quæ ipsis maximè cognitæ fuerunt, quasque armis ac præsidiiis, inter Rhenum & Albim, ad oceanum usque tenuerunt.

Sermonem Tacitus, historiar. II, ut antè citatum, Germanis tribuit *horridum*. quod tam de voce, sive vocis sono, quam de loquelâ ipsâ intelligendum. est enim Germanis nostris vox gravis, rauca, atque horrida; quum in Hispanis, Italis, atque Afris sit exilis, clara, atque canora. Diodorus, libro prædicto, de omnibus simul Celtis, à Pyrenæis montibus ad Scythiæ sive Sarmatiæ usque confinia colentibus: *Εἰσὶ δὲ τῶν περὶ τὴν κατὰ τὰ ἡλίαινα, & 50 Φωνῆς βαρύνουσι, & πικρῶς ἀεχέουσι*. hoc est: *Sunt terribili aspectu; vocemque edunt gravisonam ac prorsus horridam*. Polyænus, ut supra retuli, Cimbris Teutonibusque *ἡνεκῶδη* tribuit τῶν Φωνῶν: id est, *vocem belluinam*. De Gallis quoque hoc est apud Livium, lib. V I: *Species truces Gallorum, sonumque vocis, in oculis atque auribus fore*. Atque truceis hos, minacis, terribilesque sub torvâ fronte oculos etiamnunc Germani nostri, licet Germani à moribus jam satis excultâ, mordicus retinent; maximè, qui versus oceanum, & sinum Codânum incolunt. Hæc igitur de corporum Germanorum habitu externo dicta sunt.

De interno habitu ita noster auctor, eodem loco: *Magna corpora, & tantum ad impetum valida.*

valida. laboris atque operum non eadem patientia. minimèque sitim æstumque tolerare, frigora atque inedia[m] cælo solo ve assueverunt. Et annalium lib. secundo: Corpus, ut visu torvum, & ad brevem impetum validum, sic nullâ vulnerum patientiâ. Historiar. II: Jam Germanos, quod genus militum apud hostes atrocissimum sit, tracto in æstatem bello, fluxis corporibus, mutationem solis cælique haut toleraturos. Et sub finem ejusdem libri: Adjacentia Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora, fluminis aviditas, & æstus impatientia labefecit. Et tandem paullo post: Longè alia proficiscens est ex urbe Germanici exercitus species. non vigor corporibus, non ardor animis. lentum, & rarum agmen, & fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulveris, tempestatum, quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promittor. Polyænus,

10 lib. VIII: Μαρία Κίμβροις συμβαλῶν, δὸν χειμερίων τῶν ἔρρωιδῶν, ἠπίστο καὶ Ἐχίονα Φέρεν διωαυδῶν, καὶ μαρτῆ Ἐλίου ἐδαμῶν, καὶ Ἐπάλπυς ἰδρῶν καὶ πλῶν μὲν ἀδμαῖ ἀφίετος. id est: Marius cum Cimbris conflaturus, ex frigidis regionibus profectus, sciebat eos glaciem & nivis ferre posse; calorem ac solem non item; æstu confectos plurimum sudorem cum spiritu emittere. Idem & Livius Gallis adscribit, lib. v, his verbis: Gallos pestilentia etiam urgebat: quum, loco jacente inter tumulos castra habentes, tunc ab incendiis torrido, & vaporis pleno, cineremque, non pulverem modò, ferente, quum quid venti motum esset (quorum intolerantissima gens est, humori ac frigori assveta) tum æstu & angore vexati, vulgatis velut in pecora morbis, morerentur. Et lib. x: Gallorum corpora intolerantissima laboris atque æstus, fluere. primaque eorum prælia plus quam virorum, postrema minus quam feminarum esse. Orosius, lib. v, cap. xv: Incalcescente sole fluxa Gallorum corpora in modum nivium distabuerunt. Plutarchus in Crasso, & Appianus in Syriacis: Ε μέγιστὸν ἔστιν Ἰαλαῶν μάστιξ τὸ τὴν γαίαν. Ἐ τὸ δὲ πῦρ, αὐτοφθόρον ἀνθρώπων. id est: Maximè affligebat Gallos æstus atque sitis, neutri horum adversos. Et Polybius, lib. II, disertè Gallos μάλα κίμους καὶ Φυρρῶνας, id est, mollitiei & laboris impatientia arguit. Verùm his haut parum adversari videntur ea, quæ Cæsar, comment. vi, de Germanis ita tradit: Ab parvulis duritiei ac labori student. & postea: Magna vis est uroram, & magna velocitas. neque homini, neque feræ, quam conspexerint, parant. Hos studiosè forvèis captos interficiunt. hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis exercent. & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. Item, quæ Mela, lib. III, cap. III: Immanes sunt animis, atque corporibus; & ad insitam feritatem vastè utraq. exercent; bellando animos, corpora ad consuetudines laborum. Maximo frigore nudi agunt, antequam puberes sint. viri sagis velantur, aut libris armorum, quamvis sevè hieme. Maximè verò ea pugnant, quæ Seneca adfert, lib. I de irâ, cap. xi: Quid est aliud, quàm barbaros, tanto robustiores corporibus, tanto patientiores laborum, committat, nisi ira, infestissima sibi? & paullo post: Germanis quid est animosus? quid ad incursum acrius? quid armorum cupidus? quibus innascuntur, innutriunturque, quorum unicum illis cura est, in alia negligentibus. quid induratus ad omnem patientiam? ut quibus magnâ ex parte non tegumenta corporum provisâ sunt, non suffugia adversus perpetuum cæli rigorem: hos tamen Hispani, Gallique, & Asiæ, Syriæque molles bello viri, antequam legio visatur, cadunt, ob nullam rem aliam opportunos; quàm ob iracundiam. Quid; quòd Tacitus, historiar. II, ut antè citatum, tempestatum ait esse impatientes: Livius verò humori ac frigori adversos: & ipse Tacitus, in libro de Germaniâ, frigora eos cælo assuevisse tradit? & quæ pars Europæ majoribus tempestatibus obnoxia, quàm Germania septentrionalis? quibus certè incolæ magis advescant necesse est, quàm aliæ gentes sub cælo mitiore. Sed errasse dicamus Tacitum in tempestatibus: quid, quod Appianus in Celticis, sive epitomator ejus tradit de Marcomannis, Ariovisti milite? ἔτι καὶ Ἐμοίως ἔφερον βαλῶν. id est, quòd frigoris æstusque juxtâ fuerunt patientes. Frigorum, ac tempestatum fuisse patientissimos, ut quibus maximè omnium in patriâ terrâ adversi, quis dubitaverit? Æstum, ac sitim non æquè tolerasse, maximè extra patriam, in calidioribus regionibus, nemo negaverit. nam ne hodiè: quidem his satis pares sunt. Quum gens tota in septentrione sita sit, frigidissimâ omnium regione; frigoribus asperissimis, quibus major pars anni infestatur, adversa, minimum etiam æstum graviter fert. ex æstu quum gignatur sitis, impatientes ardoris largiori restrictione opus habent. quæ crebro sumta habitum tandem, adeòque morem producit; uti non solum æstate, summis caloribus, sed asperissimo etiam hiemis, potare consueverint. Quamquam physici doceant, corpora nostra magis intus calere hieme, frigore intra poros calorem obstruente, quàm æstate. unde major quoque cibi potusque appetitus hiberno tempore, quàm æstivo. Tacitus ait Germanos inedia[m] tolerare, solo assuevisse: nempe quia solum non impensè colebatur, quod, ut infra ostendetur, sterile & frugum minimè ferax erat. unde incolis inopia. Verùm hodiè, quia omnia benignè ac copiosè proveniunt, minus tolerare inedia[m], quàm aliæ Europæ gentes, sciunt Germani. Appianus, qui non minus æstus, quàm frigoris, inedia[m]que toleranteis facit, hæc è diverso ad-

dit: Ἡ σὺν ἧ, εἰς εἰκοσὶν, ἢ Φερέωνοι ἐοῦν μάχαις, ἢ δὲ λογισμῶν Ἰππικῆν πρὶν, ἀλλὰ Ἰουμῶν χεῖραροι, καθάπερ Ἰνέια. id est: *Laborum in praeliis non admodum tolerantes fuisse videntur, & bella non tam ratione gessisse, quàm belluino quodam impetu.* Verius certè Seneca, qui solà irâ, sibi ipsi infestissimâ, comminui solitos adfirmat. Livius, lib. v: *Galli flagrantēs irâ; cuius impotens est gens.* Itaque rectè addit Seneca superioribus ista: *Agedum, illis corporibus, illis animis, delicias, luxum, opes ignorantibus, da rationem, da disciplinam; ut nihil ampliùs dicam; necesse erit nobis certè mores Romanos repeterè.* Sanè nihil æquè iis defuit, ac disciplina militaris. quam posteaquàm addidicerunt, non jam tam facilè, ut antea, à Romanis praeliis comminuti fuerunt; quod infra suo loco patebit. Atque hæc etiam de interno corporum habitu differuisse sufficiat.

CAPUT XV.

De generibus, sive ordinibus, quibus prisca GERMANI inter se distincti fuerunt.

HABITU naturâque corporum Germanorum explicatis, ordo rerum poscebat, uti de vestitu eorum proximè subtexeretur. verùm de hoc, aliisque eorum moribus uti satis commodè sermo posthinc haberi possit; genera hominum, sive ordines, in quos universi per omnem terram Germaniam fuerunt distincti, antè indicandi erunt. nam pro ordine quisque suo, ut in aliis rebus, sic vestitu inter se distinguebantur.

ORDINES in universum fuisse reperio haud ampliùs IV. quorum primus NOBILIUM; alter INGENUORUM, sive LIBERORUM; tertius LIBERTORUM, cui admixtus LIBERTINORUM; quartus SERVORUM. Horum omnium cùm inferioris ævi auctores, tum antiquus etiam scriptor meminit C. Tacitus, in libro de Germaniâ. *Reges, inquit, ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. & postea: Dominum ac servum nullis educationis deliciis distinguas. inter eadem pecora, in eadem humo degunt: donec atas separet ingenuos, virtus agnoscat.* Sed quam distinctissimè, disertissimèque infra: *Liberti non multum supra servos sunt: raro aliquod momentum in domo, nunquam in civitate; exceptis dumtaxat* 30 *his gentibus, quæ regnantur: ibi enim & super ingenuos, & super nobiles ascendunt. apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum sunt.* Item postea, ubi de Svonibus sic loquitur: *Est apud illos & opibus honos: eoque unus imperitat; nullus jam exceptionibus, non precario jure parendi. nec arma, ut apud ceteros Germanos, in promiscuo: sed clausa sub custode, & quidem servo. quia subitus hostium incurfus prohibet oceanus. otiosa porro armorum manus facile lasciviunt. enim verò neque nobilem, neque ingenuum; ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est.* Tacito consentiens inferioris ævi scriptor, Adamus Bremensis, sic tradit de Saxonibus: *Quatuor differentiis gens illa consistit: Nobilium scilicet, & Liberatorum, & Libertorum, atq. Servorum.* Non modò de unâ Saxonum natione hoc intelligendum; sed de universâ Germanorum gente. nam cuncta, quæ Tacitus in libro de Germaniâ universis tribuit 40 Germanis, Adamus unis Saxonibus penè iisdem adscribit verbis. Sed idem de Saxonibus tradit & Hucbaldus, Elnonensis abbas, in vitâ beati Lebuini: *Erat gens Saxonum, sicut nunc usq. consistit, ordine tripartito divisa. sunt enim ibi, qui illorum lingua Edlingi; sunt, qui Frilingi; sunt, qui Lassi vocantur. quod Latinâ sonat lingua, Nobiles, Ingenui, atq. Serviles.* Item Nithardus, historiæ Francorum lib. IV: *Gens Saxonum omnis in tribus ordinibus divisa consistit. sunt enim inter illos Edlingi; sunt, qui Frilingi; sunt, qui Lazzi illorum lingua dicuntur: Latinâ verò lingua hoc sunt; Nobiles, Ingenui, & Serviles.* Atque hi equidem duo malè treis tantum faciunt ordines; servorum ordinem omittentes; quod infra patebit: nempe, quia *liberti non multum supra servos erant; ut testatur Tacitus.* Fuisse eorum ordinem à servis distinctum, præter Taciti, Adamique fidem, leges quoque antiquæ Bajuvariorum attestantur: in quibus ita legitur: *Manumissa, quam Frilaz in vocant.* Item glossarium vetus Latinotheoticum: *Libertini, Frilazzi.* Sed singulorum status, atque conditio inspiciatur.

Adamus Bremensis superioribus hæc continuò subnectit: *Et id legibus firmatum, ut nulla pars, in copulandis conjugis, propriæ sortis terminos transferat: sed nobilis nobilem ducat uxorem, & liber liberam; libertus jungatur libertæ, & servus ancillæ. Si verò quispiam horum sibi non congruentem, & genere præstantiorem duxerit uxorem; cum vitâ suâ damno componat.* Rigida admodum lex; fateor: sed utilissima; ut mox adparebit. Hodie etiam in Germaniâ (in eâ nimirum, quæ ab Galliæ Italiæque finibus, simulque moribus remotior) idem mos quàm-